Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a közéletben részt vevő személyeknek a nyilvánvalóan megalapozatlan vagy visszaélésszerű bírósági eljárásokkal (közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel) szembeni védelméről

[COM(2022) 177 final – 2022/0117 COD]

(2023/C 75/20)

Előadó: **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Társelőadó: **Christian MOOS**

Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság
Elfogadás a szekcióülésen:	2022.9.29.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2022.10.26.
Plenáris ülésszak száma:	573.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	143/2/6

1. **Következtetések és ajánlások**

1.1. Az EGSZB üdvözli az Európai Bizottság kezdeményezését; ez előrelépést jelent az „elnémító” eljárások elleni küzdelemben, amelyek száma 2015 óta folyamatosan növekszik Európában ([1]). A tájékozott civil társadalom felépítéséhez és a közélet átláthatóságához kulcsfontosságú a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni küzdelem, amelyek a közéleti részvétel kapcsán indított, részben vagy egészben megalapozatlan olyan bírósági eljárásokat takarnak, amelyek fő célja a közéleti részvétel megakadályozása, korlátozása vagy szankcionálása. Mivel ilyen stratégiai peres ügyet Unión kívüli felek is előterjeszthetnek, a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni intézkedések hozzájárulnak az európai demokrácia külső fenyegetésekkel szembeni védelméhez.

1.2. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárásokat gyakran jelentős hatalmi egyensúlyhiány jellemzi – a bejelentők nagyobb anyagi vagy intézményi erőforrásokkal rendelkeznek, így viszonylag könnyen indíthatnak eljárást. Ebben az összefüggésben fontos biztosítani, hogy az alperesek megfelelő eszközökkel rendelkezzenek ahhoz, hogy megvédhessék magukat ebben a jelenleg egyenlőtlen küzdelemben.

1.3. Hangsúlyozni kell, hogy a közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások a joggal való visszaélésnek minősülnek, és nem fogadhatók el a demokratikus jogállamokban. Az újságírók, különösen a független újságírók a legkiszolgáltatottabbak e fenyegetéssel szemben, de a probléma a nyilvános vita összes többi résztvevőjét is érintheti.

1.4. Fontos továbbá különválasztani a közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárásokat a személyiségi jogok védelmétől és rágalmazás esetén a jó hírnév megvédésének lehetőségétől. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai per olyan magatartást takar, amely megalapozatlan, és célja a nyilvános vita elfojtása és a résztvevők elhallgattatása. Így a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek viszontkeresetei nem sértik a bírósági eljáráshoz való jog gyakorlását, és nem védik azokat, akik hamis vagy rágalmazó tartalmat terjesztenek.

1.5. Az EGSZB üdvözli a javasolt mechanizmusokat, de a jogalkotási munka során érdemes lenne fontolóra venni a lista bővítését. A javaslatok közül kiemelhető a nem megfelelő eljárást megszüntető előzetes döntéshozatali eljárás bevezetése, az alperes kérelmére az eljárások kijelölt joghatóságon belüli összevonása, az eljárásra vonatkozó határidő kitűzése vagy gyorsított eljárás bevezetése, illetve annak kizárása, hogy a felperesen kívül más személy is finanszírozza a keresetet.

([1]) JELENTÉS https://www.the-case.eu/slapps-in-europe.

1.6. Az új jogszabályok bevezetése mellett, amely a teljes jogalkotási folyamatot tekintve több évig is eltarthat, érdemes áttekinteni a nemzeti jogszabályokat annak érdekében, hogy feltárjuk azokat a mechanizmusokat, amelyek jelenleg a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni védekezést szolgálhatják. Segítheti a nyilvános vita résztvevőinek jobb védelmét, ha feltárják, mi áll a hátterében annak, hogy nem használják hatékonyan a meglévő mechanizmusokat.

1.7. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások és a megvalósított megoldások hatékonyságának nyomon követése ugyancsak fontos. Meg kell fontolni, hogy ki végezzen ilyen értékeléseket, különös tekintettel arra, hogy közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres kereseteket közintézmények is benyújthatnak. E hatáskör tagállamokra való átruházásával tehát nem lehet megfelelően elérni a kitűzött célokat.

1.8. Ugyanakkor annak biztosítása érdekében, hogy célkitűzése a lehető leghatékonyabban megvalósuljon, az irányelv alkalmazását a lehető legrövidebb időn belül értékelni kell. Az EGSZB véleménye szerint erre a jelenleg javasolt ötéves időszaknál rövidebb időszak lenne megfelelő.

1.9. Mivel a tervezett irányelvet csak a határokon átnyúló eljárásokra alkalmazzák, az is fontos, hogy az egyes tagállamok hasonló kezdeményezéseket vezessenek be a nemzeti eljárások tekintetében. A határokon átnyúló eljárásokra való korlátozás csak a nyilvános vita kiválasztott résztvevői számára nyújt védelmet, figyelmen kívül hagyva különösen a helyi újságírókat, aktivistákat vagy visszaélést bejelentő személyeket. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni átfogó fellépés egységes megközelítést igényel a határokon átnyúló és a belföldi ügyekben egyaránt.

1.10. A tagállamokat egyúttal arra kell ösztönözni, hogy vizsgálják felül nemzeti jogszabályaikat a rágalmazás dekriminalizálása érdekében. A személyiségi jogokat érintő eljárásoknak polgári jogi jellegűnek kell lenniük. Az esetleges büntetőjogi felelősség olyan helyzethez vezet, amelyben a nyilvános vita résztvevői jobban félhetnek elmondani véleményüket vagy feljelentést tenni visszaélés miatt.

1.11. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a jogi szabályozáson túl rendkívül fontos a megfelelő oktatási és képzési intézkedéseket végrehajtani mind a jogi szakemberek (különösen a bírák és ügyvédek), mind a nyilvános vita résztvevői – újságírók, társadalmi aktivisták, emberijog-védők, visszaélést bejelentő személyek vagy egyszerű polgárok – esetében.

2. **Általános megjegyzések**

2.1. A véleménynyilvánítás szabadsága, valamint ebből fakadóan a tömegtájékoztatás szabadsága egyike azon alapvető értékeknek, amelyeket a demokratikus jogállamoknak garantálniuk kell.

2.2. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 11. cikkében megfogalmazott, a véleménynyilvánítás szabadságához való jog országhatárokra való tekintet nélkül magában foglalja a véleményalkotás, valamint az információk és eszmék közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna. Ugyanakkor hangsúlyos a tömegtájékoztatás szabadságának és sokszínűségének tiszteletben tartása. Számos más jogszabály – például az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, az emberi jogok európai egyezménye, az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről szóló (EU) 2019/1937 európai parlamenti és tanácsi irányelv ([2]) („irányelv a visszaélést bejelentő személyek védelméről”), valamint az egyes tagállamok által elfogadott jogi aktusok – is tartalmaz hasonló garanciákat, ami jelzi egyetemes jellegüket és fontos szerepüket.

2.3. Az elmúlt néhány évtizedben a technológia fejlődése drámaian megváltoztatta a nyilvános vita formáját. Egészen a közelmúltig a nyilvános vita lebonyolításához használt főbb tömegtájékoztatási eszközök közé a televízió, a rádió és az újságok tartoztak, ahol főként hivatásos újságírók és visszaélést bejelentő személyek gyártották a tartalmakat. Napjainkban fontos szerephez jutott az online média, amely lehetővé teszi, hogy bárki elmondja a véleményét, és széles közönséghez szóljon, akár névtelenül is.

([2]) Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1937 irányelve (2019. október 23.) az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről (HL L 305., 2019.11.26., 17. o.).

2.4. A média fejlődésével és a technológiai változásokkal összefüggésben döntő fontosságú olyan mechanizmusokat bevezetni, amelyek biztosítják a véleménynyilvánítás szabadságának valódi védelmét a nyilvános vita valamennyi résztvevője számára, nemcsak a hivatásos újságírók, hanem a környezetvédelmi ([3]) és társadalmi aktivisták, az emberijog-védők, a nem kormányzati szervezetek, a tág értelemben vett visszaélést bejelentő személyek ([4]), az elkötelezett polgárok, a szakszervezetek és minden más olyan személy és szervezet számára is, akik társadalmilag jelentős kérdésekben nyilvánosan kifejtik véleményüket.

2.5. Nemcsak a tömegtájékoztatás szabadságának jelentőségét fontos hangsúlyozni, hanem azt is, hogy biztosítani kell a tömegtájékoztatás sokszínűségét. Az EGSZB megismétli „A tömegtájékoztatás szabadságának és sokszínűségének biztosítása Európában" című véleményében megfogalmazott következtetéseit ([5]). A nyílt, semmilyen módon nem korlátozott vita a részvételen alapuló társadalom alapja, amely nélkül nincs megfelelően működő demokrácia ([6]). Bármilyen álláspont nyilvános vitából való kizárása társadalmi feszültségekhez és erőszakhoz vezethet, ahogy az már a múltban is megtörtént. A médiát nem szabad szűken a médiatevékenységet hivatásszerűen folytató egységek szakosodott csoportjaként értelmezni, hanem – függetlenül azok forrásától, legyen az internet, fórum, blog, vagy podcast – egyben olyan személyek aktív részvételének kell tekinteni, akik megosztják véleményüket, vagy elérhetővé teszik álláspontjukat. Ez különösen fontos azokban az országokban, ahol a közmédiát a kormányzó politikai pártok irányítják, vagy olyan országokban, ahol a magánmédiát kevés tulajdonos irányítja, akik megpróbálják uralni a közvetített álláspontot és korlátozni a nyilvános viták sokszínűségét.

2.6. Az Unión belül a szűkölő civil mozgástér aláássa a civil társadalmi szervezetek azon képességét, hogy meghatározó szerepet játsszanak a demokrácia és a jogállamiság működésében és védelmében. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai per az egyik olyan eszköz, amelyet a kritikus civil társadalom elhallgattatására használnak. Az EGSZB üdvözli az Európai Parlamentnek a szűkölő civil mozgástér elleni küzdelemre irányuló intézkedésekről szóló állásfoglalását ([7]), és az irányelvjavaslatot nemcsak egy intézkedésnek tekinti az EU eszköztárán belül, hanem döntő lépésnek is tartja e gyakorlatok megszüntetése felé.

2.7. A nyilatkozatok, figyelmeztetések közzétételével kapcsolatos kiterjedt lehetőségek és a fokozott társadalmi aktivitás nemcsak a nyilvános vita szélesítését teszik lehetővé, hanem az állami vagy magánintézmények hatalommal való visszaéléseinek – többek között a korrupciónak vagy a pénzeszközök hűtlen kezelésének – a feltárása révén a társadalmilag aggasztó jelenségek leküzdését is. Az EGSZB rámutat arra, hogy a médiának (tág értelemben véve, beleértve a nyilvános viták résztvevőinek hivatásos és amatőr tevékenységeit is) mint „negyedik hatalmi ágnak" nemcsak a véleményformálás a feladata, hanem a hatóságok és a magánszereplők tevékenységének nyomon követése is. Ennélfogva a „negyedik hatalmi ág" védelme rendkívül fontos a demokratikus normák és a jogállamiság biztosítása szempontjából.

2.8. A nyilvános vita elfojtására irányuló jogi eljárásokkal való visszaélés egyre gyakoribb jelenség a tagállamokban. A jelentős pénzügyi és szervezeti erőforrásokkal rendelkező befolyásos személyek, intézmények és cégek a kritikus hangok elhallgattatására használják fel a hatalmukat – olyan innovatív eszközöket használva, mint az általános adatvédelmi rendelettel való visszaélés, vagy arra szólítva az újságírót, hogy fedje fel informátorainak kilétét –, miközben a kritikát megfogalmazók – köztük az egyes újságírók és a visszaéléseket bejelentő civil társadalmi szereplők – gyakran nem rendelkeznek az ahhoz szükséges pénzügyi vagy szervezeti erőforrásokkal, hogy megvédjék magukat az indokolatlan pereskedésekkel szemben. Az uniós polgárok és civil társadalmi szereplők ellen közéleti részvételt akadályozó stratégiai pert alkalmazó természetes és jogi személyek egy része az Unión kívülről származik. A fokozódó geopolitikai feszültségek idején az Uniót fel kell vértezni a demokráciájának külső fenyegetésekkel szembeni védelmére szolgáló intézkedések eszköztárával, beleértve a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni intézkedéseket is.

([3]) NAT/824 – Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság tájékoztató jelentése: A környezetvédelem mint az alapvető jogok tiszteletben tartásának előfeltétele.

([4]) SOC/593 – Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye: A visszaélést bejelentő személyek védelmének uniós szintű megerősítése (HL C 62., 2019.2.15., 155. o.).

([5]) SOC/635 – Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye: A tömegtájékoztatás szabadságának és sokszínűségének biztosítása Európában (saját kezdeményezésű vélemény), EESC 2021/01539 (HL C 517., 2021.12.22., 9. o.).

([6]) REX/545 – Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság tájékoztató jelentése: A független médiaágazat támogatása Belaruszban.

([7]) Az Európai Parlament állásfoglalása a civil társadalom mozgásterének Európában tapasztalható szűküléséről (2021/2103(INI)) (HL C 347., 2022.9.9., 2. o.)

2.9. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások nem tartoznak a bírósági eljáráshoz való jog keretébe; céljuk nem a felperes jogainak érvényesítése, hanem a másik fél megfélemlítése és gyengítése, valamint az alperes forrásainak elszívása. A perek gyakran minden alap nélkül, újra és újra elindulnak, és tényleges céljuk az, hogy megfélemlítsék és elhallgattassák a megvádolt szervezeteket, személyeket vagy akár családtagjaikat, és elrettentsék őket a további aktivitástól a nyilvános vitában. Ha nem sikerül ellensúlyozni ezeket az aktivitásra gyakorolt elrettentő hatásokat, annak következménye a média monopolizálása vagy oligopolizálása lehet, ami összeegyeztethetetlen a demokratikus jogállamiság eszméivel.

2.10. A média, a nem kormányzati szervezetek, a civil társadalom építésében és a köz érdekében tevékenykedő egyéb szervezetek és a visszaélést bejelentő személyek kulcsszerepére való tekintettel rendkívül fontos, hogy az említett szereplők megfelelő védelemben részesüljenek a véleménynyilvánítás szabadságának megsértése vagy megsértésének kísérlete esetén, különösen abban az esetben, ha nyilvánvaló a hatalom és az erőforrások egyensúlyának hiánya. Ez utóbbi negatív hatásokhoz vezethet abban az értelemben, hogy az alperes vonakodni fog attól, hogy továbbra is részt vegyen a nyilvános vitában, és visszaélést, korrupciót vagy emberi jogsértést jelentsen be. A pereskedés magas költsége, amelyet az eljárások elhúzását célzó stratégiai magatartás csak tovább növel, jelentős problémát okoz a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek nyilvánvaló célpontjai számára.

2.11. Néha a nyilvános vita elfojtását célzó stratégiai eljárásokat más elítélendő tevékenységek is kísérik, például megfélemlítés, zaklatás és az alperes fenyegetése. Ezek az eljárások szintén romboló hatással vannak a civil társadalomra és a közérdekre nézve, és ezekre – az érintett szereplők pénzügyi forrásaitól vagy kiváltságától függetlenül – kemény és azonnali választ kell adni.

2.12. Ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a hamis információ vagy a nyilvánvaló gyűlöletbeszéd problémáját, amely kapcsán ellenőrzést kell végezni, és szabálysértés észlelése esetén azt el kell távolítani a nyilvános terekből. Az EGSZB kéri azonban a 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv ([8]) alkalmazásából származó, meglévő jegyzőkönyvek szigorú és pontos alkalmazását, mivel a kapcsolódó intézkedések nem szabad, hogy a szólásszabadság korlátozásához vezessenek olyan helyzetekben, amikor a közölt információk és vélemények nem minősülnek álhírnek és nem szítanak gyűlöletet ([9]). Ezek a gyakorlatok semmi esetre sem szolgálhatnak ürügyként a véleménynyilvánítás szabadságához való jog korlátozására.

2.13. Az EGSZB üdvözli a közéletben részt vevő személyeknek a nyilvánvalóan megalapozatlan vagy visszaélésszerű bírósági eljárásokkal ([10]) (közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel) szembeni védelméről szóló irányelvre irányuló (EU) 2022/758 európai bizottsági javaslatot ([11]), valamint a közéletben részt vevő újságíróknak és emberijog-védőknek a nyilvánvalóan megalapozatlan vagy visszaélésszerű bírósági eljárásokkal („közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel") szembeni védelméről szóló európai bizottsági ajánlást.

2.14. Az EGSZB felkéri az Európai Parlamentet és a Tanácsot, hogy haladéktalanul fogadják el az irányelvet, mivel sürgősen végre kell hajtani az újságírók, a civil társadalmi szereplők és a közéletben részt vevő egyéb személyek védelmét szolgáló intézkedéseket.

2.15. Az EGSZB üdvözli Írország kormányának azon döntését, hogy részt vesz a javasolt irányelv elfogadásában és alkalmazásában. Az Európai Unióról szóló szerződéshez és az Európai Unió működéséről szóló szerződéshez csatolt, az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről szóló 21. jegyzőkönyv 3. cikkével és 4a. cikkének (1) bekezdésével összhangban Írország dönthet úgy, hogy értesítést küld és részt vesz ezen irányelv elfogadásában és alkalmazásában.

2.16. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekről szóló európai bizottsági rendelet ajánlásain túlmenően az EGSZB arra ösztönzi a Dán Királyság kormányát, hogy fogadjon el olyan nemzeti jogszabályokat, amelyek az irányelvjavaslatban előírtakkal azonos szintű védelmet biztosítanak a közéletben részt vevő személyeknek a stratégiai perekkel szemben. Az Európai Unióról szóló szerződéshez és az Európai Unió működéséről szóló szerződéshez csatolt, Dánia helyzetéről szóló 22. jegyzőkönyv 1. és 2. cikke értelmében Dánia nem vesz részt ennek az irányelvnek az elfogadásában, az rá nézve nem kötelező és nem alkalmazandó.

([8]) Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (HL L 315., 2012.11.14., 57. o.).

([9]) SOC/712 – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Inkluzívabb és védelmezőbb Európa: az uniós bűncselekmények listájának kibővítése a gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet-bűncselekményekkel (EESC 2022/00299)(HL C 323., 2022.8.26., 83. o.).

([10]) COM(2022) 177 final.

([11]) A Bizottság (EU) 2022/758 ajánlása (2022. április 27.) a közéletben részt vevő újságíróknak és emberijog-védőknek a nyilvánvalóan megalapozatlan vagy visszaélésszerű bírósági eljárásokkal („közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel") szembeni védelméről HL L 138., 2022.5.17., 30. o.

2.17. Az EGSZB véleménye szerint az elfogadott intézkedések nem korlátozhatják indokolatlanul az igazságszolgáltatáshoz való jogot, és azokat csak visszaélés és helytelen használat esetén szabad alkalmazni.

2.18. Az EGSZB álláspontja szerint az alaptalan és visszaélésszerű bírósági eljárások alkalmazását akadályozó jogi intézkedések kiegészítéseképpen oktatási intézkedéseket kell bevezetni és létre kell hozni azon szervezetek hálózatát, amelyek jogi támogatást nyújtanak azoknak a személyeknek és intézményeknek, amelyek ellen ilyen eljárást indítanak. Fontos szerepük miatt különösen a jogi szakembereknek – mind a bíráknak, mind pedig az eljárásokban védőként fellépő ügyvédeknek – megfelelő képzésre van szükségük, mivel döntéseik és intézkedéseik meghatározóak a cél elérése és a véleménynyilvánítás szabadságának garantálása szempontjából.

3. **Részletes megjegyzések**

3.1. Komoly problémát jelent a nyilvános vita elfojtását célzó stratégiai eljárások (a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek) negatív jelenségének terjedése – ezért nagy jelentőséggel bírnak az Európai Bizottság és az Európai Parlament e jelenség leküzdését célzó intézkedései, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy megfelelő védelmet biztosítsunk a nyilvános viták résztvevői számára olyan esetekben, amikor a felperes a bírósági eljáráshoz való joggal visszaélve igyekszik elrettentő hatást kelteni, elhallgattatva az alpereseket, és elriasztva őket tevékenységük folytatásától.

3.2. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások elleni védelmet a nyilvános vita minden résztvevője számára biztosítani kell, függetlenül attól, hogy a közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások belföldi vagy határon átnyúló jellegűek. Az EGSZB egyetért azzal, hogy az egyik tagállam joghatósága alatt egy másik tagállamban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező személlyel szemben indított per általában bonyolultabb és költségesebb az alperes számára. Ugyanez a probléma azonban akkor is jelentkezhet, ha egy másik városban indítanak pert, vagy olyan eljárási taktikát alkalmaznak, amely az ugyanabban az országban folyó eljárást időben elnyújtja és költségesebbé teszi. A szabályozásnak csak a határokon átnyúló hatású esetekre való korlátozása indokolatlan különbségtételhez vezethet azon egyének és szervezetek jogait illetően, akiknek a tevékenysége helyi hatású, így ahhoz általában korlátozott pénzügyi, személyi és szervezeti erőforrások társulnak.

3.3. Az irányelv megfelelő működése érdekében meg kell határozni a meghozandó intézkedések megfelelő és egyértelmű jogalapját. Megjegyzendő, hogy a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni mechanizmusok fő célja nem az eljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása (amely a nemzeti eljárásoknak megfelelően megtörténhet), hanem azon alperesek jogainak védelme, akik esetleg nem rendelkeznek megfelelő jogi és pénzügyi eszközökkel. Az EGSZB úgy véli, hogy az alpereseket, akik általában gyengébb helyzetben vannak, mint a felperesek, olyan mechanizmusokkal kell felvértezni, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy megvédjék magukat az olyan megalapozatlan keresetekkel szemben, amelyek a bírósági eljáráshoz való joggal történő visszaélésnek minősülnek.

3.4. Az EGSZB rámutat arra, hogy a határokon átnyúló feltétel bevezetése szükségessé teszi eseti alapon annak vizsgálatát, hogy (1) az eljárásban részt vevő mindkét fél rendelkezik-e lakóhellyel vagy székhellyel a másik tagállamban, (2) a közérdekű üggyel kapcsolatos nyilvános vitában való részvétel több állam számára is releváns-e, vagy (3) a felperes vagy hozzá tartozó jogalanyok indítottak-e párhuzamos vagy korábbi jogi eljárásokat ugyanazon vagy hozzá tartozó alperesek ellen egy másik tagállamban. A második feltétel különösen az alperes számára biztosított védelem diszkrecionális megítéléséhez és korlátozásához vezethet.

3.5. Az EGSZB osztja azt a nézetet, hogy a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel szembeni védelem nem irányulhat kizárólag polgári ügyekre. Különös figyelmet kell fordítani a nemzetközi szervezeteknek (az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek, az Európa Tanácsnak) a rágalmazás büntetőjogból való kivonásával kapcsolatos álláspontjára. Az eddigi intézkedések nem hozták meg a várt eredményeket, mert egyes tagállamokban a rágalmazás még mindig bűncselekmény, amely pénzbírsággal és szabadságvesztéssel is büntethető. Lehetetlen szabadon részt venni nyilvános vitákban a büntetőeljárás terhe mellett. Az EGSZB azt javasolja, hogy hozzanak hatékony és eredményes intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a tagállamok felszámolják a büntetőjogi rágalmazást, amely a szólásszabadságot és a véleménynyilvánítás szabadságát veszélyeztető, szégyenteljes múlt emlékének tekintendő.

3.6. A büntetőjogi szankciók célja – függetlenül azok végső alkalmazásától – az elrettentés. Mint ilyenek, még a polgári eljárásoknál is jobban fékezik a nyilvános vitát. A büntetőjogi rendszer szerinti védelemről való lemondás a polgári jogi keresettől a büntetőjogi per felé való szándékos elmozdulást eredményezhet, amennyiben az utóbbi esetben nem biztosított az alperes kiegészítő védelme.

3.7. Az EGSZB rámutat arra, hogy közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres lépéseket nemcsak magánjogi szervek vagy intézmények, hanem állami szervek – többek között az ügyészség – is hozhatnak, következésképpen az irányelv hatályát minden ilyen intézményre ki kell terjeszteni. Az EGSZB kéri, hogy a nyilvános vitában részt vevő természetes és jogi személyek és informátoraik védelmét ilyen esetekben is megfelelően alkalmazzák. Ennek során különös figyelmet kell fordítani a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek nyomon követésére. Jogos kérdéseket vet fel e feladat tagállamokra való átruházása, amennyiben hatóságok is lehetnek felperesek a közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárásban. Fontolóra kell venni, hogy független szervezeteket vonjanak be ezekbe az eljárásokba, vagy bevezessenek egy nemzetek feletti ellenőrzési eljárást.

3.8. Fontos, hogy a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek kockázatának kitett személyek közé ne csak újságírók vagy emberijog-védők tartozzanak, bár ezeket a szakmákat különösen kiszolgáltatottnak kell tekinteni az ilyen cselekményekkel szemben. A célcsoportot inkább funkcionálisan (a vállalt tevékenységek alapján) kell meghatározni, nem pedig végzettség vagy foglalkozás szerint. Így nemcsak a médiatevékenységben közvetlenül részt nem vevő személyek védelmét lehet elérni, hanem lehetőség van azon elkötelezett polgárok védelmére is, akik a helyi közösségeikben elkövetett visszaéléseket vagy más típusú visszaéléseket tágabb összefüggésben tesznek közzé.

3.9. Üdvözlendők az irányelvtervezetben javasolt eljárási garanciák: biztosítékok, a nyilvánvalóan megalapozatlan keresetek korai elutasítása a bírósági eljárásokban, a visszaélésszerű peres eljárások esetében biztosított jogorvoslati lehetőségek, a harmadik országokban hozott ítéletekkel szembeni védelem. Meg kell azonban fontolni olyan további intézkedések bevezetésének lehetőségét is, amelyek kiegészítenék és megkönnyítenék az igazságszolgáltatás munkáját, például ugyanazon alperes elleni különböző keresetek összevonásának előmozdítása vagy elrendelése ugyanazon vagy hozzá tartozó felperesek által indított keresetek esetében.

3.10. Az EGSZB véleménye szerint hasznos lenne „előzetes döntéshozatal” formájában egy bizonyos fokú automatizmust bevezetni, amelynek keretében a bírósági ügyeket „meg nem felelőnek” minősítik, ha nyilvánvalóan teljesülnek a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek kritériumai. Ez még azt is lehetővé tenné, hogy nyilvánvaló esetekben ne kezdeményezzenek jogi eljárást. Ez csökkentené a költségeket (nemcsak a magán-, hanem az állami költségeket is), és korlátozná a továbbvihető ügyek számát.

3.11. Érdemes megfontolni további, meglévő mechanizmusokra épülő megoldásokat is, például a következőket:

— az alperes kérelmére az eljárások kijelölt joghatóságon belüli összevonása,

— az eljárás határidejének meghatározása vagy gyorsított eljárás bevezetése (a választási eljárások mintájára),

— annak kizárása, hogy a felperesen kívül más személy finanszírozza az eljárást (harmadik fél általi finanszírozás).

3.12. A közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek növekvő számára tekintettel az EGSZB azt ajánlja, hogy a tagállamok az irányelvben foglalt új, közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek elleni szabályok időbeli hatályát alkalmazzák a folyamatban lévő vagy az új szabályok hatálybalépésekor kezdeményezett ügyekre.

3.13. Ugyanakkor felül kell vizsgálni a közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások elleni jelenlegi intézkedésekre vonatkozó nemzeti jogszabályokat. A meglévő mechanizmusok hatékonysága lehetővé teheti a tervezett intézkedések javítását és a veszélyeztetett személyek tényleges védelmét. Ha a nemzeti jogszabályokban már léteznek olyan eszközök, amelyek legalább részben orvosolhatják az érintett problémát, feltétlenül azonosítani kell azokat az okokat, amelyek miatt nem alkalmazzák őket megfelelően. Egy ilyen elemzés egyrészt a tervezett irányelvtől függetlenül javíthat a társadalmi viták közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárások által fenyegetett szereplőinek helyzetén, másrészt érdekes tanulmány lehet az új jogszabályok kidolgozása és végrehajtása szempontjából is.

3.14. Mivel az irányelvjavaslat nem terjed ki a belföldi esetekre, az EGSZB üdvözli a közéletben részt vevő újságíróknak és emberijog-védőknek a nyilvánvalóan megalapozatlan vagy visszaélésszerű bírósági eljárásokkal szembeni védelméről szóló (EU) 2022/758 ajánlást. Az uniós tevékenységek azonban nem korlátozódhatnak ajánlásokra, hanem meg kell követelni a tagállamoktól, hogy e téren harmonizálják a jogszabályaikat, hogy minden tagállamban egyenlő szintű védelmet biztosítsanak a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel szemben. Ez különösen vonatkozik a jogi meghatározásokra és a közéleti részvételt akadályozó stratégiai perek esetében a védelem hatályára, hogy a tagállamokban elkerülhető legyen az eltérő értelmezés és a védelem eltérő szintje.

3.15. A nyilvános vita elfojtását célzó stratégiai fellépések problémájának dinamikájára tekintettel az EGSZB azt javasolja, hogy az irányelv alkalmazását a jelenleg előírt öt év helyett legfeljebb három év elteltével vizsgálják felül. A tagállamoknak ezért az irányelv átültetése után két évvel az Európai Bizottság rendelkezésére kell bocsátaniuk az ezen irányelv alkalmazásával kapcsolatos információt. Az Európai Bizottságnak ezt követően egy évvel, azaz az irányelv átültetésétől számított három éven belül jelentést kell benyújtania az irányelv alkalmazásáról.

3.16. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy a felülvizsgálat előkészítése során konzultáljon az újságírókkal és az összes érdekelt féllel, szociális partnerrel és civil társadalmi szervezettel annak érdekében, hogy a tagállamok által szolgáltatott információk kiegészüljenek az irányelv alkalmazásának független értékelésével.

3.17. Döntő fontosságú végrehajtani az (EU) 2022/758 ajánlásban említett oktatási intézkedéseket. Különösen szükség van a jogi szakemberek (mind a bírák, mind az eljárásokban védőként eljáró ügyvédek) megfelelő képzésére, valamint szélesebb körű, a tagállamok nagyközönségét megcélzó oktatási tevékenységekre, akik közül bárki a közéleti részvételt akadályozó stratégiai peres eljárás által fenyegetett nyilvános vita résztvevőjévé válhat. Ezeknek az oktatási intézkedéseknek kellő figyelmet kell fordítaniuk a közéleti részvételt akadályozó, transznacionális dimenzióval rendelkező stratégiai perekre, amelyekre a javasolt irányelv vonatkozik. Ezenkívül valamennyi tagállamban általános kampányokat kell szervezni a véleménynyilvánítás szabadságához való jog terjesztése és népszerűsítése érdekében, ezzel egészítve ki és erősítve meg az irányelvet.

3.18. A nyilvános vita elfojtását célzó stratégiai fellépések elleni küzdelem rendszerének fontos eleme a veszélyeztetett személyeknek és szervezeteknek biztosított ingyenes jogi segítségnyújtás. Az EGSZB támogatja, hogy a jogi szakmai szövetségek, valamint az ilyen támogatást nyújtani képes egyéb szervezetek jogintézményeket hozzanak létre az egyetemeken, és fejlesszék azokat. Biztosítani kell azonban, hogy a tagállamok által az e tevékenységek elvégzésére javasolt szervek hitelesek, függetlenek és professzionálisak legyenek, és tevékenységük tekintetében az érintett tagállami hatóságok megfelelő, független ellenőrzéseket végezzenek.

Kelt Brüsszelben, 2022. október 26-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Christa SCHWENG